

УДК 930:[327(73:100):330.831.4]:303.1
DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2640.2022.152-153.3>

О. Котляр, студ. магістратури
e-mail: alexandra.kotliar@knu.ua
ORCID ID: 0000-0002-2653-0443

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ АМЕРИКАНСЬКОЇ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ ТРАДИЦІЇ: МОЖЛИВОСТІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ІСТОРІЇ

Проаналізовано методи і підходи інтелектуальної історії на прикладі дослідження еволюції американської зовнішньополітичної думки. Актуальність теми зумовлена сучасними трансформаціями у світовій політичній кон'юктурі, змінами розстановки сил на міжнародній арені, що створюють виклики для сучасних країн-лідерів. Серед них особливо гостро питання стоїть для США, статус наддержави яких нині оскаржується новими регіональними лідерами. Наукове обґрунтування проблеми потребує якісних методологічних розробок, перспективи яких авторка пов'язує із інтелектуальною історією.

Ключові слова: інтелектуальна історія, зовнішньополітична традиція США, американська ідеологія, Кембриджська школа, контекстуальний підхід, політична мова, інтерсуб'єктивність, "Американське століття".

Дослідження історії ідеологічного базису американського світового лідерства передбачає складний комплекс методів і підходів, які об'єднує відносно новий та недостатньо науково розроблений напрямок – інтелектуальна історія. Тема статті актуалізується через глобальні зміни у розстановці сил на міжнародній арені, що вимагає нині для збереження провідних позицій держави не лише військово-економічної моці, але й потужного ідеологічного інструментарію. Ці тенденції зумовлюють інтерес істориків як із погляду з'ясування особливостей процесу формування зовнішньополітичної думки Сполучених Штатів та виокремлення головних ідеологем, що її становлять, так і у зв'язку із методологічними особливостями роботи.

Всеосяжне та комплексне дослідження з історії формування ідеології зовнішньої політики США на сьогодні фактично обмежується кількома працями та недостатньо репрезентується у наукових колах. До найбільш видатних робіт цього напрямку належать дослідження американських істориків М. Склара, Дж. Геррінга, В. Лафібера, Р. Полінгберга, Н. Волох, А. Вайнберга, Ф. Даллеса. Автори здійснили спробу розглянути сучасну політичну ідеологію Сполучених Штатів крізь призму розвитку концепцій американської винятковості, наявності цивілізаційної місії нації, правомірності її світового лідерства й експансіонізму. Ці роботи, однак, містять політичні упередження і в багатьох аспектах позбавлені цілісності методологічного підходу. Тому метою пропонованого дослідження є окреслення проблем, пов'язаних із фактичною відсутністю методології із цього питання, і шляхів їх розв'язання, що передбачає аналіз методологічних розробок найбільш авторитетних інтелектуальних істориків і опис теоретичного інструментарію, за допомогою якого здійснюється аналіз витоків, причин та контексту ідеологічних трансформацій у США від становлення держави до її перетворення на світового лідера.

Уже із 30-х рр. ХХ ст., завдяки діяльності школи "Анналів", фокус історичних досліджень змістився із хронологічних описів подій, учасником яких була людина, на, окрім зазначеного, її соціальні умови буття, ментальні особливості, уявлення, рефлексії. Л. Февр у праці "Суд совісті історії та історика", попри визнання правильним твердження, що головним завданням історика є встановлення фактів та їх тлумачення, бачить у джерелах передусім саму людину, яка є їх творцем [7, с. 12–14]. Відповідно Февр сформулював усталену на сьогодні думку, згідно із якою центральним об'єктом вивчення історії є людина в минулому, що й досі створює для дослідників нові методологічні виклики.

Усвідомлення неможливості побудувати універсальну методологію надало поштовх для пошуку нових підходів, що враховують специфіку предмета і передбачають міждисциплінарність напрямку дослідження. Таким чином, розвиток історії ідей, а надалі інтелектуальної історії поряд із виникненням багатьох інших історичних субдисциплін у другій половині ХХ ст. пов'язаний із появою нових методологічних розробок, що стали наслідком кількох "поворотів" в історичній науці – лінгвістичного, риторичного, інтерпретативного [5, с. 10], останній із яких фактично повернув суб'єктивність у поле побудови сенсів та інтерпретацій. Критика (пост)позитивізму і визнання апіорного суб'єктивізму дослідницького процесу як невід'ємної частини роботи, з одного боку, помістила історика у більш реальні рамки та умови, з іншого – поставила нове питання можливості "реконструювати" минуле взагалі, у тому числі й ґенезу певної ідеї чи концепції у широких хронологічних межах.

Першою спробою пояснити методологічні основи та закономірності дослідження історії ідей стала праця американського науковця А. Лавджоя "Великий ланцюг буття: історія ідей". Лавджой зосереджує увагу скоріше на методологічних проблемах на прикладах розвитку ідей у філософії різних епох, аніж описує шляхи їх розв'язання. Головною помилкою, із якою стикаються дослідники історії ідей, є, за визначенням Лавджоя, "міфології доктрин" [4], які є штучним конструюванням дослідником "доктрини" або "концепції" із розрізнених згадок тих чи інших думок, лише гіпотетично об'єднаних спільною ідеєю. Прагнення автора віднайти цей зв'язок нерідко завершується хибною та уявною когерентністю, яка перетворює наукове дослідження на міфотворчість.

Попри абсолютну доречність подібного зауваження, необхідно враховувати, що недоцільними є самі спроби багатьох авторів (серед дослідників історії політичної думки така тенденція усе ж простежується) достовірно з'ясувати, що думав або мав на увазі той чи інший діяч, висловлюючи думку або посилаючись на ідеї попередників, адже подібне завдання не відповідає принципу науковості. У випадку дослідження ґенези політичної концепції варто враховувати, що частина ідей, які становлять її базис, частково рецепіюються новими ретрансляторами несвідомо, тому метою цього дослідження є не стільки пошук прямих запозичень, скільки спадкоємність ідей та їх функціонування у суспільстві від міфів до цілих політичних концепцій і доктрин.

Аналогічна проблема стосується і авторства політичних ідей. Витоки ідеології зовнішньої політики Сполучених Штатів простежуються ще з періоду заселення

© Котляр О., 2022

північноамериканського континенту англійськими пуританами, світогляд яких не лише вплинув на формування американського національного етосу, але й заклав ідеологічні основи соціально-політичного розвитку колоній. Його характерними рисами стали переконання у винятковості, божественній обраності, особливій місії населення континенту (згодом – американського народу і нації), що із часом трансформувалися у бачення США як світового лідера, який, будучи захисником демократичного устрою, має право на провідні позиції на міжнародній арені. Американські цінності при цьому репрезентуються як універсальні та загальнолюдські. Таким чином, міфи, перенесені з релігійного контексту на світську площину (при цьому традиційним лишилося апелювання до божественної обраності), стали легітимізацією експансіонізму Сполучених Штатів та їхньої претензії на світову роль.

Через тяглість процесу формування ідеологічного підґрунтя американської зовнішньої політики, який зайняв більше трьох століть, неминує виникати проблема анахронізмів. При дослідженні концепцій, що його становлять, треба уникати отождень і прямих порівнянь конструктів, зароджених на ранньому етапі розвитку США внаслідок необхідності побудови спільної ідейної основи нової держави та протиставлення її ідентичності Старому світові, і результатів ідеологізації та інструменталізації цих конструктів після перетворення Сполучених Штатів на активного та впливового актора міжнародних справ. Виявами подібного недоречного проведення паралелей є зіставлення ідейного наповнення окремих концептів американської ідеології, що використовувалися істеблішментом США у різні періоди історії, як смислових еквівалентів. Прикладом цього може бути надто буквально порівняння такого конструкту як "американський експеримент", сформульованого Дж. Вашингтоном в інавгураційній промові, і його ретрансляції у виступі Т. Рузвельта. Перший президент США, намагаючись сакралізувати країну, проголосує американців обраним народом, адже "кожен крок, здійснений ним на шляху до статусу незалежної держави, бачиться як такий, що несе на собі певний знак Всевишньої волі" [28]. "Експериментом" Вашингтон називає нову республіку, створену на основі суспільного договору, самоврядування та демократичних цінностей, світовим захисником яких виступає Америка. Умовою успіху цього "експерименту", на думку Вашингтона, є відмежування Сполучених Штатів від інших держав, із якими не варто "пов'язувати себе штучними узами" [27]. Це стало протестом проти європейської колоніальної політики, який заклав основи американського ізоляціонізму, традиційного для країни до вступу у світовий конфлікт.

Т. Рузвельт у символічній інавгураційній промові також апелював до американської винятковості й називав шлях розвитку Сполучених Штатів "великим експериментом", однак умовою його успіху визначав готовність нації до відповідальності перед людством за збереження устрою і цінностей, визначених першим президентом. На відміну від закликів Вашингтона, цей крок передбачає відмову від ізоляції. Контексти виголошених промов демонструють нам дві різні Америки: щойно народжену периферійну республіку та, з іншого боку, велику державу, яка починає відстоювати глобальні претензії, до цього сформульовані лише теоретично, у міжнародній політиці, що зумовлює кардинальну трансформацію змісту "експерименту" та, відповідно, аналізу історії цього конструкту дослідником.

Однак на різних етапах розвитку цієї ідеї спостерігаємо яскраво виражений месіанський комплекс, закла-

дений у концепціях, – і Вашингтон, і Рузвельт закликають американців виконати унікальну роль перед людством із різною ідеологічною метою: у першому випадку – легітимізувати та зберегти здобуту незалежність, у другому – легітимізувати і виправдати експансію США, розмах якої не відповідав репрезентації ролі й характеру Америки періоду революції. На цьому прикладі маємо можливість простежити еволюцію ідеї від відсилки до пуританського міфу до її перетворення на потужний інструмент, який до сьогодні залишається інтегрованим в американську зовнішньополітичну ідеологію.

Саме тому для нас центральною проблемою є не історія згадок, а історія трансформацій та застосування цих ідей. Лавджой, намагаючись виокремити "ідеї-одниці" в історії, даремно протиставляє у дослідженнях окрему думку доктрині: на прикладі традицій американського месіанства бачимо, як еволюціонують і міцно закріплюються у свідомості думки, перетворюючись на конструкти, а згодом – і на доктрини, що уможлиблює їх інтерсуб'єктивний характер. У цьому аспекті необхідно послатися й на дослідження британського соціолога П. Коннертона, який у праці "Як суспільства пам'ятають" аналізує "моделі досвіду" суспільства із погляду їх побудови на основі попереднього контексту, у результаті чого у пам'яті формується своєрідний "каркас", що значною мірою визначає і спосіб мислення [3, с. 21].

Саме таким чином на формування американського національного етосу значно вплинув міф про "місто на пагорбі" ("City upon a Hill"), в основі якого – проповідь Дж. Вінтропа "Модель християнського милосердя" (1630), де пуританський лідер проголосує Америку "новим Сіоном" [29]. Цей міф у наступні століття став одним зі способів позиціонування Сполучених Штатів на міжнародній арені, сформував погляд на державу як результат божественного промислу. П. Міллер, один із основоположників інтелектуальної історії, тлумачив постать Вінтропа як одну із центральних у становленні американської державності, адже тези його проповіді стояли на початку національної свідомості, перетворившись на основу для майбутньої "ідеї під назвою Америка" [19, р. 148–149].

Відсилки до проповіді Вінтропа лунали у промовах Дж. Кеннеді, Р. Рейгана, Б. Обама, у яких президенти продовжують апелювати до цього образу, підкреслюючи виняткову роль країни. Особливої уваги у цьому питанні варти алюзії у поезії А. Горман, прочитаній на інавгурації Дж. Байдена. Попри загальне розчарування у зовнішній політиці адміністрації Д. Трампа, яка відмовилася від виконання світових обов'язків під гаслом "американізм, а не глобалізм", у поемі Горман, названій нею "Пагорб, на який ми сходимо" ("The Hill We Climb"), висловлене сподівання на нове піднесення США та відновлення міжнародних позицій [13].

Ця спадкоємність ілюструє, як ідея, зароджена ще у XVII ст., рецелювалася новими поколіннями та, з одного боку, контекстуально змінювалася, з іншого – зберегла свій первісний зміст та образ. Е. Стівенсон, дослідник теорії американської зовнішньої політики XX ст., у праці "Очевидне призначення: американська експансія та імперія права" вбачає у такому поєднанні світського і сакрального в ідеології Сполучених Штатів втілення "грандіозного проекту під назвою Америка" [26, р. 6]. На думку Лавджоя, виголошення подібних ідей, перетворених на традицію, є "інтелектуальними звичками", які здатні визначати спосіб мислення окремих індивідів, груп, поколінь, що наочно демонструє американська зовнішньополітична думка. Відповідно центральним для дослідника

є не тільки зміст самої догми, але й мотиви або резони, які зумовили її затвердження [4].

Найбільш авторитетною у методології дослідження історії ідей визнається Кембриджська школа, головними представниками якої є К. Скіннер, Дж. Покок, Дж. Данн. Науковцями була здійснена спроба розробити єдиний підхід до вивчення політичних ідей та концепцій, в основу якого покладено визнання контексту як головного "ключа" до розуміння історії ідей у процесі її розвитку. Скіннер протиставляє контекстуальний підхід тезі про повну смислову автономність тексту, розглядаючи останній як діалог інших текстів, що створює єдиний простір із контексту, тексту та інших ідейних впливів на нього і надає можливість побудувати нові інтерпретації [25, р. 3–5]. Кембриджська школа цілком справедливо не вважає можливою побудову великого нарративу навколо однієї ідеї та розгляду її еволюції у різні проміжки часу без перетворення дослідження на "історію різних висловлювань" [25, р. 31]. Саме це зумовило перехід від історії ідей до історії інтелектуальної, яка аналізує ідеї у процесі еволюції без відриву від їх авторів (якщо авторство можна з'ясувати) та ретрансляторів [15, с. 2].

Зокрема, це ілюструє процес зародження та кристалізації експансіоністських ідей, розпочатий в Америці у XIX ст., чому сприяло постійне просування американців на західні терени континенту. Освоєння, анексія, придбання нових територій потребували перегляду ідеологічного апарату, яким керувалися президентські адміністрації. Наприклад, Дж. Полк підніс експансію США як логічне продовження існування держави, адже система, яка нібито із самого початку не могла бути окреслена лише тринадцятьма колишніми колоніями, необхідно розширювати до крайніх територіальних кордонів для зміцнення федеративних зв'язків [14]. У період його президентства журналіст Дж. О'Салліван, тісно пов'язаний із урядовими колами, у статті 1945 р. "Анексія" ("Annexation"), присвяченій тейхаській проблемі, сформулював концепцію "очевидного призначення" ("Manifest Destiny"), яка ґрунтувалася на визнанні за США права на нові території з огляду на обов'язок поширювати свободу і демократію у Західній півкулі [21, р. 5–9].

У тексті О'Саллівана наявна і відсилка до ідеї доктрини Монро у контексті неправомірності втручання європейських країн у територіальні питання Сполучених Штатів. Отже, декларація Дж. Монро 1923 р., що початково мала превентивну мету, виявилася гнучким тривалим проектом, який розбудовувався за рахунок нових конструктивів залежно від державних пріоритетів. На основі цього бачимо, що ізоляціонізм у США виступав не стільки практичним політичним принципом, скільки ідеологією, яка із XX ст. почала забезпечувати країні статус третьої, альтернативної європейській, сили.

Важливо наголосити, що формування зовнішньополітичної ідеології США було тісно переплетене зі змінами у свідомості американців, що мали вияв під час політичних трансформацій у країні на межі XIX–XX століть, коли Америка набула статусу великої держави та постала перед необхідністю, за висловом Т. Рузвельта, концептуалізувати національні інтереси з погляду єдності глобальних процесів [20, р. 18]. На ідеологічному рівні цей процес активно забезпечували нові політичні програми американських президентів, найбільш радикальною із яких у першій третині XX ст. стала програма В. Вілсона. На його прикладі бачимо роль постаті в інтелектуальній історії, невід'ємності дослідження концепції від експлікації її головних конструктивів у стратегіях політичних лідерів та суспільній думці. В ідеології Вілсона поєдналося

усвідомлення нежиттєздатності ізоляціонізму в умовах втягнення Америки в активні міжнародні процеси і традиційних для країни уявлень про національну винятковість та історичну місію. Остання, однак, була трансформована із відмежування від світу з метою збереження "свободи і цивілізації", до чого апелював Г. Лодж у виступі із критикою "14 пунктів" [17], у захист свободи і цивілізації Сполученими Штатами як їх уособленням. Таким чином, синтез світського і сакрального в американській ідеології залишився в її ядрі, виявившись у нових концепціях глобального впливу США.

З огляду на різні методологічні можливості, що надає інтелектуальна історія, Л. Репіна у статті "Контексти інтелектуальної історії" підсумовує, що саме контекстуалізм розв'язав проблему дихотомії "внутрішнього" та "зовнішнього" аспектів інтелектуальної діяльності й дозволив представити думку у динаміці [6, р. 9]. П. Гордон порівнює метод інтелектуальної історії з аналізом варіацій музичного твору д композиторів різних часів [12, р. 3], однак така аналогія є надто симпліфікованою: метод, окрім зазначеного, дозволяє з'ясувати джерельні витoki, а також ті причинно-наслідкові зв'язки, що зумовили видозміни ідеї, як формальні, так і смислові (у нашому випадку – трансформації ідеологічних конструктивів).

Інтелектуальна історія також відкриває широке поле текстової взаємодії, адже будь-яка історія ідеї, за визначенням Р. Беркхофера, є інтертекстуальною [9, р. 177] і будується на основі різних інтерпретацій у різні періоди функціонування ідей у наукових працях зі спробами їх чергового трактування. У результаті формується ситуація, за якої і джерела, й історіографія виступають для нового дослідника цілісним простором інформації про історію виникнення та інтерпретації ідеї і зникає внутрішній поділ тексту на авторське написання і прочитання [8].

Таке бачення, однак, не передбачає повної свободи інтерпретацій: стійкість мовних конструкцій, ідіоматичних матриць визначають стрижень досліджуваної ідеї або концепції, що унеможлиблює під час інтерпретації повний відрив від їх суті [1, р. 23]. Сукупність цих елементів Покок називає політичною мовою [22, с. 16]. Політичні дискусії, учасники яких цією мовою оперують, є одним із елементів політичного процесу, спрямованого на легітимізацію ідей і стратегій, просування нових владних концепцій та ідеологій.

Прикладом подібних дебатів стала політична полеміка у Сполучених Штатах на початку Другої світової війни, що розгорнулася навколо проблеми участі у конфлікті. Політика нейтралітету цілком гармоніювала із суспільною думкою, причиною чого були деструктивні наслідки Першої світової для США, які негативно вплинули на життя американців, зокрема й психологічно. Прибічники різних поглядів на сутність зовнішньої політики Америки – традиційної ізоляції або активної участі у міжнародних справах – продовжували оперувати такими конструктами, як "очевидне призначення", обов'язок поширювати і захищати демократичні принципи, а також скерованість цієї "місії" Божественним провидінням. Дискусії важливі тим, що фактично ознаменували останній період протистояння протилежних ліній у зовнішньополітичній ідеології США, конфліктність яких була закладена ще із часів Американської революції, однак не розв'язана ані на рівні практичному, ані концептуальному. У ході полеміки з'являлися нові тлумачення та переосмислення політичної традиції, наповнення її новим сенсом з огляду на внутрішні перетворення і змінену війною міжнародну кон'юнктуру. Таким шляхом відбувалося наповнення ідеологічного апарату, розширення

банку ідей країни, який і до сьогодні репрезентує світові позиції та інтереси Сполучених Штатів.

Однак політична мова, за визначенням Покока, свідчить про апріорну обмеженість автора у висловленні власної позиції, адже мова містить традиційно сформований набір конструктивів, пов'язаний різними цитатами і відсилками. Способи артикуляції політичної ідеї у суспільстві також заздалегідь закладені змістом ідеї, що транслюється [22, р. 19–20]. Саме тому Ж. Бодрійяр в есе "Америка" називає мову "Іншим", визнаючи її світоглядотворюючі властивості [2]. Завданням дослідника є ідентифікація політичних парадигм у тексті, якими керувався той чи інший діяч при виголошенні (не)своєї позиції, та аналіз мотивів, що її сформували. Правильної та єдиної інтерпретації, відповідно, не існує, адже на спосіб прочитання значно впливають зовнішні обставини [11, р. 2]. Таке бачення розв'язує проблему розрізнення процесу продукування ідей та їх "споживання" через визнання, що текст набуває сенсу не лише через інтенції автора, які не завжди можна простежити, а й через множинні інтерпретації [1, с. 29].

Цей феномен відображений і в еволюції зовнішньополітичної думки США. Її виявом стала політико-філософська концепція "Американського століття", сформульована Г. Люсом в однойменному есе, опублікованому в журналі "Life" 17 лютого 1941 р. Автор по-новому інтерпретував ідейну традицію США, уклавши у поняття "Американського століття" готовність Сполучених Штатів взяти на себе відповідальність за створення нового світопорядку, у якому Америка буде беззаперечним лідером. Своєю заявою Люс визнав факт того, що США вже перетворилися на державу з імперським характером, який не відповідав ідеї батьків-засновників про ізольовану територію свободи, збережену у первісному вигляді [18, р. 61–65].

Теза про те, що Сполучені Штати більше не є відмежованою частиною світу і те, що ізоляціоністська ідеологія у цих умовах не може бути життєздатною, почала фігурувати серед американського істеблішменту ще у кінці XIX ст. – на початку XIX ст., чому сприяла політика адміністрації В. Мак-Кінлі. Перемога в іспансько-американській війні 1898 р., у результаті якої США стали гегемоном Західної півкулі, відбулася під гаслом виконання "очевидного призначення" – концепту, який віднайшов під час війни практичне втілення. У другій інавгураційній промові (1901) Мак-Кінлі заявив, що країна "готова прийняти під своє управління будь-яке нове володіння... і з волі Божої скористається нагодою, аби ще більше розширити межі свободи" [24]. Відповідно той комплекс ідей, що раніше лише церемоніально виголошувався американськими лідерами, на межі XIX–XX ст. став засобом надання політичній, економічній, культурній експансії Сполучених Штатів легітимності.

Після набуття Сполученими Штатами статусу великої держави постало питання про кардинальний перегляд зовнішньої політики. Цього вимагало не лише нове положення США, але й загальносвітовий контекст, який Т. Рузвельт на лекції на щорічному заході "Романесівські читання" ("The Romanes Lecture") у Шелдонському театрі Великої Британії назвав "світовим рухом" [20, р. 18]. Початок глобалізаційних процесів поставив перед Америкою питання участі у міжнародних справах у новому вигляді: аби стати, за висловом Рузвельта, "великою нацією", необхідно "відігравати більшу роль у світовій аудиторії" [23].

Попри закономірність різкого повороту в житті країни значна частина суспільства негативно сприйняла нову

політичну риторику. Цю позицію у парламенті США репрезентував В. Брайан, який у книзі 1899 р. "Республіка чи імперія?" засудив зарубіжну експансію та зазначив, що "очевидне призначення не є настільки очевидним" [10]. Після провалу вільсонівської політики подібні настрої в країні лише посилювалися. В. Ліппман пояснював це психологічною неготовністю прийняти існуючий стан речей і у статті "Людина долі" ("Man of Destiny") 1927 р. таким чином формулював причини суспільних переживань, пов'язаних з описаними трансформаціями: "Ми продовжуємо створювати те, що людство називає імперією, і в той самий час ми продовжуємо широко вірити, що це не імперія, адже вона не відчувається нами так, якою ми її уявляємо" [16, р. 217].

Концепція Люса стала у цьому сенсі унікальною, адже, поєднавши ідею особливого місця Америки із необхідністю перейняти на себе лідерські функції, пояснивши причини страху і замішання в умовах зовнішніх викликів, нарешті розв'язала двохсвітлітній конфлікт в ідеології США та забезпечила країні місце у світі як *primus inter pares*, що відповідає і нинішньому позиціонуванню Америки її керівниками на міжнародній арені. Ідеї лідерства та винятковості Сполучених Штатів, виокремлені нами у різні періоди історії країни від колоніального минулого до XX ст., напередодні Другої світової війни вперше постали у такому концентрованому вигляді та в інтерпретації Люса перетворилися на світоглядну концепцію, що демонструє потужні світоглядотворюючі властивості цих ідей.

Підсумовуючи питання підходу до вивчення історії політичної ідеології держави, треба визначити дві лінії інтерпретації її складових: діахронічну, через яку досліджуються витoki ідеї, її попередні форми і трансформації, та горизонтальну, що реконструює контекст, який цю ідею об'єктивізує [8]. Таким чином, складається цілісна картина того, яким чином конструюється політична ідея, перетворюючись із часом на державну доктрину, яку роль відіграє ретранслятор цієї ідеї та як суспільно-політичні тенденції впливають на зміни її смислового посилю та сприйняття.

На прикладі дослідження еволюції американської зовнішньополітичної традиції засвідчуємо актуальність та універсальність підходів і методів інтелектуальної історії, які дозволяють проаналізувати витoki цієї традиції, а також сам складний та багатовіковий процес продукування, нагромадження, кристалізації та втілення політичних ідей. Концепції, що із них формувалися, стали не лише складовою ідеологічного інструментарію Сполучених Штатів, але й невід'ємною частиною свідомості американців, побудова відносин зі світом яких відбувалася паралельно із осмисленням себе як нації із особливим місцем та призначенням.

Таким чином, дослідження міфів та ідеологем, на яких побудована зовнішньополітична традиція США, не обмежується текстуальним аналізом їх змісту. Вона передбачає і розгляд контексту, в умовах якого ідеологеми створювалися, трансформувалися і транслювалися. У цьому процесі центральну роль відіграли люди, які експлікували та інструменталізували ідеї, оформлюючи їх у більш предметні уявлення про цілі та пріоритети зовнішньої політики Сполучених Штатів.

Історичний аналіз здійснено навколо інтерпретацій, що якісно наповнювали традицію, створювали підґрунтя для масштабного перегляду і переосмислення підходів до репрезентації місця Америки серед інших держав. Отже, дослідження розкриває безперервний процес ре-цепіювання і відтворення політичних ідей і концепцій,

який активно триває й до сьогодні, з огляду на збереження актуальності питання важелів впливу та характеру світової політичної сили Сполучених Штатів. Із зовнішніми викликами американська ідеологія продовжує видозмінюватися та адаптуватися до нової міжнародної кон'юнктури, потребуючи подальшого наукового осмислення та обґрунтування.

Список використаних джерел

- Атнашев Т. "Context is king": Джон Покок – историк политических языков / Т. Атнашев, М. Велижев // Новое литературное обозрение. – 2015. – № 4. – С. 21–44.
- Бодрийяр Ж. Америка [Електронний ресурс] / Жан Бодрийяр // Владимир Даль. – 2000. – Режим доступа: https://royallib.com/read/bodriyyar_gan/amerika.html#0.
- Коннертон П. Як суспільства пам'ятають / Пол Коннертон. – К: Ніка-Центр, 2013. – 184 с. – ("Зміна парадигми"; кн. 7).
- Лавджой А. Великая цепь бытия: история идей [Електронний ресурс] / Артур Лавджой. – М: Дом интеллектуальной книги, 2001. – Режим доступа: <http://psylib.org.ua/books/lovejoy/index.htm>.
- Поршнева О. С. Перспективы междисциплинарности в контексте современных ориентаций интеллектуальной истории / О. С. Поршнева // Imagines Mundi: Альманах исследований всеобщей истории XVI-XX вв. – Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та, 2006. – № 25. – С. 10–24.
- Репина Л. П. Контексты интеллектуальной истории / Л. П. Репина // Диалог со временем. – 2008. – № 25. – С. 5–11.
- Февр Л. Бои за историю / Люсьен Февр. – М: Наука, 1994. – 627 с.
- Шартье Р. Интеллектуальная история и история ментальностей: двойная переоценка? [Електронний ресурс] / Роже Шартье // Журнальный зал. – 2004. – Режим доступа: <https://magazines.gorky.media/nlo/2004/2/intellektualnaya-istoriya-i-istoriya-mentalnostej-dvojnaya-pereoczenka.html>
- Berkhofer R. Beyond the Great Story: History as Text and Discourse / Robert F. Berkhofer, Jr. – Massachusetts: Harvard University Press, 1997.
- Bryan W. Republic or empire: the Philippine question / William Bryan. – Georgia: Occidental Publishing Company, 1899.
- Ghasemi M. Revisiting History in Hayden White's Philosophy [Electronic resource] / Mehdi Ghasemi // SAGE. – 2014. – Access mode: <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/2158244014542585>.
- Gordon P. What is Intellectual History? A frankly partisan introduction to a frequently misunderstood field / Peter E. Gordon. – 2012. – (Revised Spring).
- Gorman A. The Hill We Climb [Electronic resource] / Amanda Gorman // Haaretz. – 2021. – Access mode: <https://www.haaretz.com/us-news/read-the-full-text-of-amanda-gorman-s-inaugural-poem-1.9471743>.
- Inaugural Address of James Knox Polk 1845 [Electronic resource] // The Avalon Project. – Access mode: https://avalon.law.yale.edu/19th_century/polok.asp.
- Kelley D. The Descent of Ideas: The History of Intellectual History / Donald R. Kelley. – London & New York: Routledge, 2017.
- Lippmann W. Men of Destiny / Walter Lippman. – London: Routledge, 2020.
- Lodge H. Treaty of Peace with Germany: Speech of Hon. Henry Cabot Lodge of Massachusetts in the Senate of the United States / Henry Cabot Lodge. – Washington: Government Printing Office, 1919.
- Luce H. The American Century / Henry R. Luce // Life. – 17 February 1941. – P. 61–65.
- Miller P. Nature's Nation / Perry Miller. – Massachusetts: Harvard University Press, 1974.
- Ninkovich F. Modernity and Power: A History of the Domino Theory in the Twentieth Century / Frank Ninkovich. – Chicago: University of Chicago Press, 1994.
- O'Sullivan J. Annexation / J. O'Sullivan // The United States Magazine and Democratic Review. – 1945. – P. 3–10.
- Pocock J. Politics, Language, and Time: Essays on Political Thought and History / J. G. A. Pocock. – Chicago: University of Chicago Press, 1989.
- Roosevelt T. The Strenuous Life. Essays and Addresses [Electronic resource] / Theodore Roosevelt // Colorado: The Century Co. – 1990. – Access mode: <https://www.bartleby.com/58/>.
- Second Inaugural Address of William McKinley 1901 [Electronic resource] // The Avalon Project. – Access mode: https://avalon.law.yale.edu/19th_century/mckin2.asp.
- Skinner Q. Meaning and Understanding in the History of Ideas / Quentin Skinner // History and Theory. – 1969. – Vol. 8, № 1. – P. 3–53.
- Stephanson A. Manifest Destiny: American Expansion and the Empire of Right (Hill and Wang Critical Issues) / Anders Stephanson. – New York: Hill and Wang Critical Issues, 1996.

- Washington's Farewell Address 1796 [Electronic resource] // The Avalon Project. Documents in Law, History and Diplomacy. – Access mode: https://avalon.law.yale.edu/18th_century/washing.asp.
- Washington's Inaugural Speech of 1789 [Electronic resource] // National Archives and Records Administration. – Access mode: https://www.archives.gov/exhibits/american_originals/inaugtxt.html.
- Winthrop J. A Modell of Christian Charity (1630) [Electronic resource] / John Winthrop // Collections of the Massachusetts Historical Society. – 1838. – Access mode: <https://history.hanover.edu/texts/winthmod.html>.

References

- Атнашев Т., Велижев М. (2015). "Context is king": John Pocock is a Historian of Political Languages, *New literary review*, 4, 21–44. [In Russian].
- Berkhofer, R. (1997). *Beyond the Great Story: History as Text and Discourse*. Massachusetts: Harvard University Press. [In English].
- Baudrillard, J. (2000). *America*. Vladimir Dal. https://royallib.com/read/bodriyyar_gan/amerika.html#0 [In Russian].
- Bryan, W. (1899). *Republic or empire: the Philippine question*. Georgia: Occidental Publishing Company. [In English].
- Fevr, L. (1994). *Fights for History*. Moscow: Nauka. [In Russian].
- Ghasemi, M. (2014). *Revisiting History in Hayden White's Philosophy*. <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/2158244014542585> [In English].
- Gordon, P. (2012). *What is Intellectual History? A frankly partisan introduction to a frequently misunderstood field*, Revised Spring. [In English].
- Gorman, A. (2021). *The Hill We Climb*, Haaretz. <https://www.haaretz.com/us-news/read-the-full-text-of-amanda-gorman-s-inaugural-poem-1.9471743> [In English].
- Inaugural Address of James Knox Polk 1845. The Avalon Project. https://avalon.law.yale.edu/19th_century/polok.asp [In English].
- Kelley, D. (2017). *The Descent of Ideas: The History of Intellectual History*. London & New York: Routledge. [In English].
- Konnerton, P. (2013). *How Societies Remember*. Kyiv: Nika-Tsentr. [In Ukrainian].
- Lavdzhoj, A. (2001). *The Great Chain of Being*. Moscow: House of Intellectual Books. <http://psylib.org.ua/books/lovejoy/index.htm> [In Russian].
- Lippmann, W. (2020). *Men of Destiny*. London: Routledge. [In English].
- Lodge, H. (1919). *Treaty of Peace with Germany: Speech of Hon. Henry Cabot Lodge of Massachusetts in the Senate of the United States*. Washington: Government Printing Office [In English].
- Luce, H. (1941). *The American Century*, *Life* 17 February 1941, 61–65. [In English].
- Miller, P. (1974). *Nature's Nation*. Massachusetts: Harvard University Press, 1974. [In English].
- Ninkovich, F. (1994). *Modernity and Power: A History of the Domino Theory in the Twentieth Century*. Chicago: University of Chicago Press. [In English].
- O'Sullivan, J. (1945). *Annexation*, *The United States Magazine and Democratic Review*, 17, 3–10. [In English].
- Pocock, J. (1989). *Politics, Language, and Time: Essays on Political Thought and History*. Chicago: University of Chicago Press. [In English].
- Porshneva, O. (2006). *Prospects for interdisciplinarity in the context of intellectual history contemporary orientations*, *Imagines Mundi: Almanac Research General History of the XVI-XX centuries*, 4, 10–24. *Ekaterinburg: Izdatelstvo Uralskogo universiteta*. [In Russian].
- Repina, L. (2008). *The Contexts of Intellectual History, Dialogue with Time*, 25, 10–24. [In Russian].
- Roosevelt, T. (1990). *The Strenuous Life. Essays and Addresses*. Colorado: The Century Co. <https://www.bartleby.com/58/>. [In English].
- Second Inaugural Address of William McKinley 1901. The Avalon Project. https://avalon.law.yale.edu/19th_century/mckin2.asp [In English].
- Sharte, R. (2004). *Intellectual History and the History of Mentalities: a Double Reappraisal?* Magazine Hall. <https://magazines.gorky.media/nlo/2004/2/intellektualnaya-istoriya-i-istoriya-mentalnostej-dvojnaya-pereoczenka.html> [In Russian].
- Skinner, Q. (1969). *Meaning and Understanding in the History of Ideas, History and Theory*, Vol. 8, № 1. [In English].
- Stephanson, A. (1996). *Manifest Destiny: American Expansion and the Empire of Right (Hill and Wang Critical Issues)*. New York: Hill and Wang Critical Issues. [In English].
- Washington's Farewell Address 1796. The Avalon Project. Documents in Law, History and Diplomacy. https://avalon.law.yale.edu/18th_century/washing.asp [In English].
- Washington's Inaugural Speech of 1789. National Archives and Records Administration. https://www.archives.gov/exhibits/american_originals/inaugtxt.html [In English].
- Winthrop, J. (1838). *A Modell of Christian Charity (1630)*, *Collections of the Massachusetts Historical Society*. <https://history.hanover.edu/texts/winthmod.html> [In English].

Надійшла до редколегії 10.01.22

O. Kotliar, Master's stud.
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF AMERICAN FOREIGN POLICY TRADITIONS STUDY: INTELLECTUAL HISTORY OPPORTUNITIES

In the article, the author analyzed methods and approaches of intellectual history basing on the evolution of American foreign policy thought study. The research was done from its origins in the religious myths of the first Puritan colonists, evolution into the concepts of the U.S. special place and role in the world, to formalization into political doctrines and practical implementation. The relevance of the topic is due to modern transformations in the world political environment and changes in the balance of power in the international arena. It creates challenges for modern leading countries. The issue is especially acute for the United States because of the contestation of their superpower status by new regional leaders.

The methodological approaches of such intellectual historians as A. Lovejoy, K. Skinner, J. Pocock, P. Gordon, R. Chartier were considered. The research determined opportunities of interaction between the methods of contextual analysis, put forward by the Cambridge School, and other approaches to the text reading. Based on the practical application of these methods in the process of studying the foreign policy tradition of the United States, the following problems were emphasized: myth-making upon an attempt to trace the continuity of political ideas and identify their authorship, anachronisms, tendencies to define "unit-ideas" in history without reference to the context. An equally problematic issue is the possibility to "reconstruct" the process of forming an ideological tradition at all.

It was figured out how certain ideological constructs were borrowed by American political leaders and turned into concepts that form the core of the modern U.S. political ideology. Attention is focused on how, in the process of evolution, political concepts acquired recognition, propagation, and established in the political language of the country. It was concluded that this happened not only due to the ideological content inherent in earlier variations of concepts but also through new interpretations, during which the tradition was expanded with new discourses. An idea repeater thus plays a significant role – its interpretations fill the country's ideological apparatus, adapt ideologemes to the appropriate political context. This approach perfectly illustrates the process of the United States world's place finding, which formed the national ethos of Americans and still shapes the priorities of U.S. foreign policy.

Keywords: intellectual history, U.S. foreign policy tradition, American ideology, Cambridge School, contextual approach, political language, intersubjectivity, "American Century".